

РОЗДІЛ VI. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 343.98: 343.61

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ МІЖНАРОДНОГО ПРИНЦИПУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВИ В МЕЖАХ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

Титаренко А.А., юрист секретаріату

*Миколаївська територіальна організація партії «БЛОК ПЕТРА ПОРОШЕНКА «СОЛІДАРНІСТЬ»»,
вул. Лягіна, 4, м. Миколаїв, Україна
robinho14@mail.ru*

У статті досліджено генезис розвитку та правову природу принципу територіальної цілісності держав у межах державного будівництва. Узагальнено обов'язки держав як складових змісту цього принципу на основі комплексу міжнародно-правових актів. Встановлено, що сьогодні принцип самовизначення має реалізуватись через утвердження демократії з дотриманням принципу територіальної цілісності, а не через поділ територій існуючих держав і створення нових національних держав.

Ключові слова: принцип територіальної цілісності, самовизначення народів, Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права, поступка території.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРАВОВОЙ ПРИРОДЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРИНЦИПА ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ ГОСУДАРСТВА В РАМКАХ СОВРЕМЕННЫХ ПРОЦЕССОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

Титаренко А.А.

*Николаевская территориальная организация партии «Блок Петра Порошенко «Солидарность»,
ул. Лягина, 4, г. Николаев, Украина
robinho14@mail.ru*

В статье исследованы генезис развития и правовая природа принципа территориальной целостности государств в рамках государственного строительства. Обобщены обязанности государств как составляющих содержания этого принципа на основе комплекса международно-правовых актов. Установлено, что сегодня принцип самоопределения должен реализовываться через утверждение демократии с соблюдением принципа территориальной целостности, а не через разделение территорий существующих государств и создание новых национальных государств.

Ключевые слова: принцип территориальной целостности, самоопределение народов, Устав ООН, Декларация о принципах международного права, уступка территории.

RESEARCH INTERNATIONAL LEGAL NATURE PRINCIPLE OF TERRITORIAL INTEGRITY PROCESSES IN MODERN STATE BUILDING

Titarenko A.A.

*Mykolaiv territorial organization of the party «Petro Poroshenko Bloc «Solidarity»», str. Lyagina, 4, Mykolaiv, Ukraine
robinho14@mail.ru*

XXI century is characterized by globalization processes which pose new challenges to international law and open opportunities for further development. It should be aimed at ensuring a more just nature of globalization for all countries that could evenly use its benefits. Usually performing given tasks and adapting new circumstances international law will somehow mutate, get new traits and characteristics. But, one thing still remains unchanged - the basic principles of international law. Because they stand the foundation on which further development is built. So every year of new century through permeated of globalization processes, as far as interdependence and interconnectedness of nations and peoples growing and will increase the relevance of basic principles. These principles are: 1) prohibition of force use or threat of force; 2) peaceful settlement of international disputes; 3) non-interference; 4) cooperation; 5) equality and self-determination of nations; 6) sovereign equality of states; 7) bona fide fulfillment of obligations under international law; 8) territorial integrity; 9) inviolability of borders; 10) respect to human rights.

The principle of territorial integrity of states, which was the basis of this study, established with the adoption of UNO Statute in 1945. The process of its development is continuing. The name of this principle is not fully set. It can be seen as mention of territorial integrity and territorial inviolability.

Final Act of the Council on Security and Cooperation in Europe in 1975 contains specific and most complete formulation of the principle of territorial integrity of states, "States participants will respect the territorial integrity of

each state participant. Accordingly they will refrain from any action incompatible with the purposes and principles of UNO Statute against the territorial integrity, political independence or unity of any state participant in particular from any action of force use or threat of force. States participants will equally refrain from trying to convert each other's territory object of military occupation or other direct or indirect measures of force in violation of international law or the object of acquisition by means of the threat or measures for their implementation. No occupation or acquisition of this kind would not be admit as lawful”.

In the Declaration on Principles of International Law in 1970 in disclosure of principles of non-use of force noted: “Every state has duty to be kept from the threat or use of force to violate the existing international boundaries of another state or as a means of settling international disputes, including territorial disputes and issues related to state borders”.

The principle of territorial integrity of states shows that States shall refrain from any action likely to infringe national unity and territorial integrity of any other state, territory of the State should not be subject to acquisition by other states as a result of threat of force or use of it.

Key words: principle of territorial integrity, self-determination, UNO Statute, Declaration on Principles of International Law, area cession.

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується стрімким зростанням загальної кількості збройних конфліктів, активною протидією тероризму, динамічною боротьбою за світову гегемонію, утвердженням примату загальнолюдських цінностей як відображення фундаментальних прав і свобод людини. На цьому тлі відбуваються процеси, пов'язані із застосуванням сили, спробами реалізації народами (націями) права на сецесію, проявами територіальних спорів. У подібних умовах закономірно виникає загроза цілісності державної території. Саме тому існує об'єктивна необхідність у сумлінному виконанні суб'єктами міжнародного права зобов'язань, передбачених основними принципами міжнародного права, та забезпеченні в такий спосіб ефективного міжнародно-правового регулювання названих процесів. Ключову роль у цьому контексті відіграє переважно принцип територіальної цілісності, який на сьогодні є універсальною нормою міжнародного права. Нормативний зміст принципу територіальної цілісності, що сформувався внаслідок його становлення, передбачає комплексну систему юридичних гарантій безпеки цілісності державної території. Особливість предметної сфери регулювання зазначеного принципу з огляду на наявні загрози й виклики полягає насамперед у визначенні основних прав та обов'язків суб'єктів міжнародного права щодо території й кордонів [1, с. 3].

Подібно до того, як право на життя є найбільш фундаментальним правом людини, без якого сьогодні неможливо уявити сучасну демократичну державу, територіальна цілісність є найбільш фундаментальним принципом міжнародного права, без якого не можливе існування міжнародної спільноти держав і збереження міжнародного миру. З огляду на те, що територія є основою існування держави, принцип територіальної цілісності став наріжним каменем сучасного міжнародного права. Водночас протягом останнього часу дієвість принципу територіальної цілісності було суттєво послаблено низкою факторів: посиленням тенденцій до дезінтеграції держав унаслідок реалізації права народів на самовизначення; відродженням доктрин, які, здавалося б, мали залишитись у минулому, зокрема й доктрини гуманітарної інтервенції; здійсненням зовнішніх військових інтервенцій, що завдали значного удару концепції територіального суверенітету. Крім того, інститут держави було суттєво послаблено процесами глобалізації, які в окремих випадках призводили до руйнування зв'язків між державою та народом, унаслідок чого проявлялись тенденції до етнонаціоналізму й радикалізації націоналістичних рухів. У цьому контексті набуває актуальності проведення всестороннього та глибокого переосмислення принципу територіальної цілісності [2].

Питання про сутність і значення принципу територіальної цілісності неодноразово розглядалось як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Теоретичним підґрунтям статті стали роботи І.І. Лукашука, Г.І. Тункіна, Р.А. Каламкар'яна, К.А. Бекяшева, Л.Д. Тимченко, Е. Мілано, С. Елдена та інших учених. Водночас лише окремі автори вивчали питання генезису принципу територіальної цілісності. Зокрема, на увагу заслуговують роботи Т.С. Цимбрівського, Р.В. Алямкіна, І.А. Куян та інших науковців.

Метою статті є безпосереднє дослідження генезису розвитку й правової природи принципу територіальної цілісності держав у межах державного будівництва, адже цей принцип є однією з ключових засад будь-якої суверенної держави.

Історія становлення територіальної цілісності свідчить, що першим етапом було його утвердження як принципу національного. У період, коли в міжнародних відносинах панувало право війни, однією з причин численних війн було захоплення нових територій. І лише Велика французька революція вперше проголосила відмову від завоювання територій. Національні збори 27 травня 1790 р.

прийняли декрет, відповідно до якого «будь-яка війна, розпочата з інших мотивів і для інших цілей, ніж захист справедливого права, є актом гноблення. Відтепер французький народ забороняє собі починати будь-яку війну, спрямовану на збільшення його теперішньої території».

У міжнародному праві принцип територіальної цілісності держав уперше було закріплено Статутом Ліги Націй, члени якої зобов'язувались шанувати й зберігати від зовнішнього нападу територіальну цілісність і політичну незалежність учасників цієї організації. Пізніше згаданий принцип було закріплено в Статуті ООН, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. та Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р. Відтак він став загальним для всіх держав принципом міжнародного права [3].

У названих міжнародних актах розкрито основний зміст принципу територіальної цілісності, підґрунтям якого є такі основні положення: утримання держав від погрози силою чи її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави; утримання держав від насильницьких дій, що позбавляють народи рівноправності й самовизначення, права на самовизначення, свободу та незалежність; утримання держав від організації й заохочення іррегулярних сил і військових банд для вторгнення на території інших держав; утримання держав від перетворення територій інших держав на об'єкти воєнної окупації або застосування інших силових заходів на порушення норм міжнародного права.

Викладений у Декларації про принципи міжнародного права принцип територіального верховенства або непорушності території й політичної незалежності держав тісно пов'язується з іншими принципами цього документа, зокрема, невтручанням у справи та внутрішню компетенцію інших держав, вирішенням міжнародних спорів мирними засобами, суверенною рівністю держав, а також рівноправністю й самовизначенням народів [4].

Підсумовуючи викладене, варто зауважити, що принцип територіальної цілісності спрямовується не лише проти спроб однієї держави змінити в односторонньому порядку на свою користь кордони з іншою державою, а й проти внутрішніх конфліктів держав, насамперед проти сепаратизму.

Статут ООН (підписаний 26 червня 1945 р., набрав чинності 24 жовтня 1945 р.) закріпив принцип заборони застосування сили або загрози силою. Пункт 4 статті 2 цього основоположного міжнародно-правового акта встановив: «Усі члени ООН утримуються у своїх міжнародних відносинах від погрози силою чи її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і певним іншим чином, не сумісним із цілями ООН».

Принцип заборони застосування сили або загрози силою покладає на суб'єктів міжнародного права такі зобов'язання: 1) утримуватись від застосування сили (прямої чи опосередкованої); 2) утримуватись від загрози силою; 3) утримуватись від будь-яких дій, які є проявом сили з метою примусити іншу державу відмовитись від повного здійснення її суверенних прав; 4) відмовитись від актів репресії за допомогою сили; 5) відмовитись від сили чи загрози силою як способу врегулювання спорів.

Таким чином, Статут ООН встановив також принцип територіальної цілісності держав, адже сила чи загроза силою не може застосовуватись саме проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави.

Принцип територіальної цілісності держав покладає зобов'язання утримуватись від будь-яких дій, не сумісних із цілями й принципами Статуту ООН: 1) щодо територіальної цілісності; 2) щодо політичної незалежності; 3) щодо єдності будь-якої держави; 4) щодо дій, які являють собою застосування сили або погрози нею; 5) щодо привласнення території прямо чи опосередковано, застосовуючи силу в порушення міжнародного права [5].

Декларація щодо дружніх відносин, яка є додатком до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 2625 від 24 жовтня 1970 р. та, як правило, розглядається як авторитетне тлумачення Статуту ООН, нагадує у своїй преамбулі: «Будь-яка спроба, спрямована на часткове чи повне порушення національної єдності й територіальної цілісності держави, країни або її політичної незалежності, не сумісна із цілями й принципами Статуту».

У Декларації щодо дружніх відносин також підтверджується, що недоторканність територіальної цілісності й політичної незалежності є одним із проявів принципу суверенної рівності держав, як закріплено в параграфі 1 статті 2 Статуту ООН. Крім того, визнаючи принцип самовизначення

народів, Декларація про принципи міжнародного права підкреслює: «Ніщо в наведених пунктах не повинне тлумачитись як таке, що санкціонує чи заохочує будь-які дії, які вели б до розчленування або до часткового чи повного порушення територіальної цілісності або політичної єдності суверенних і незалежних держав, що дотримуються у своїх діях принципу рівноправності й самовизначення народів, як цей принцип викладено вище, унаслідок цього маючи уряди, що представляють незалежно від раси, віросповідання чи кольору шкіри весь народ, який проживає на цій території».

У межах ОБСЄ Декларація принципів, що регулює відносини між державами-учасницями, яка міститься як додаток до Гельсінського Заключного акта 1975 р., називає принцип територіальної цілісності держав серед основоположних принципів сучасного міжнародного правового порядку. Цей принцип включає в себе зобов'язання держав «утримуватись від будь-яких дій, не сумісних із цілями й принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй, проти територіальної цілісності, політичної незалежності або єдності будь-якої держави-учасниці, зокрема, від будь-яких дій, що являють собою застосування сили або загрозу силою», а також зобов'язання «утримуватись від того, щоб перетворити територію одна одної на об'єкт військової окупації або інших прямих чи непрямих заходів застосування сили в порушення міжнародного права або на об'єкт придбання за допомогою таких заходів чи загрози їх здійснення; жодна окупація або подібне придбання не будуть визнаватися законними».

На національному рівні принцип територіальної цілісності закріплюється в численних конституціях разом із принципом неподільності держави та принципом національної єдності держави.

Принцип територіальної цілісності не передбачає територіальних змін і поглинання державою нової території. Це не означає, однак, що він його повністю виключає. Держави можуть прийняти рішення об'єднатися з іншими в єдину державу. Такий варіант на практиці явно передбачено конкретними конституціями (наприклад, статтею 7 Конституції Словаччини). Держави відповідно до чинного міжнародного права також можуть заволодіти новою територією шляхом природного прирощення, на підставі тривалого використання території, а також через поступку території від попереднього суверена.

Поступка території – це «відмова однієї держави на користь іншої від прав і назви, яку колишній власник міг мати на території, про яку йдеться». Поступка території може здійснюватись лише на основі взаємного, добровільного досягнення домовленості між дійсним і новим сувереном, це може бути лише згода з боку держави, до якої належить територія (принцип *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet* – ніхто не може передати більше прав, ніж має сам).

Таким чином, від належно оформленої поступки завжди вимагається повна узгодженість відповідних органів державної влади. Цей принцип добре відомий у праві міжнародних звичаїв, неодноразово підтверджувався в арбітражних і судових справах. Є численні приклади добровільної поступки території, наприклад, поступка Луїзіаною на користь США з боку Франції у 1803 р. або поступка Аляски на користь США з боку Росії в 1867 р. Історія також рясніє прикладами мимовільної поступки території, що, як правило, здійснюється під застосуванням сили або загрозою цього (поступка Ельзасу-Лотарингії на користь Франції з боку Німеччини в 1871 р. тощо). Водночас вимушена поступка вийшла за межі закону після прийняття Статуту ООН, який у пункті 4 статті 2 закріплює заборону на погрози та застосування сили [6].

Принцип територіальної цілісності держави виступає загально визнаним принципом міжнародного права, а тому його зміст трактується через категорію міжнародно-правових обов'язків, визначених міжнародними договорами, звичаєвими й іншими нормами міжнародного права. Узагальнюючи ці обов'язки держав, учені-міжнародники виділяють певні обов'язки держав як складових змісту цього принципу, зокрема такі: 1) не набувати чужої території шляхом погрози силою чи її застосування; 2) поважати недоторканність державних кордонів; 3) не використовувати іноземну територію без згоди суверена; 4) не використовувати свою територію таким чином, щоб цим заподіювалась шкода територіям інших держав; 5) не здійснювати насильницьке розчленування якої-небудь держави; 6) не визнавати територіальні зміни, що стали наслідком застосування сили; 7) не інспірувати та не заохочувати сепаратистські рухи з метою штучного поділу території тощо [7].

Семантично «цілісність» означає стан внутрішньої єдності певного об'єкта чи предмета, його відносну автономність, незалежність від навколишнього середовища (єдине ціле). Поняття цілісності

виражає інтегрованість, самодостатність, автономність цього об'єкта, пов'язану з його внутрішньою активністю.

Будучи визначальною характеристикою та слугуючи умовою збереження соціальної цінності території як предмета відносин, територіальну цілісність як певний стан єдності й неподільності території може бути охарактеризовано шляхом виділення її юридичних, фізичних і соціальних ознак.

Юридичні ознаки територіальної цілісності проявляються в єдності й неподільності юридичної приналежності території та територіального верховенства над приналежною територією.

Приналежність території полягає в правовому закріпленні (оформленні) за певним простором ознак території держави, її юридичної єдності й неподільності. Ця ознака має важливе значення, оскільки її порушення може надати в майбутньому правову підставу певним сепаратистам чи іноземній державі до висунення територіальних претензій, вчинення посягання на територіальну цілісність.

Однією з найбільш важливих гарантій територіальної цілісності держави є дотримання національного законодавства (як правило, на рівні конституції), норм і принципів міжнародного права під час юридичного закріплення приналежності території [8].

Значною проблемою, що ускладнює ефективне функціонування міжнародно-правового механізму, є суперечлива природа міжнародного права. Яскравим прикладом при цьому виступає неврегульована суперечність між принципом територіальної цілісності держав та принципом права народів і націй на самовизначення. Варто зазначити, що принцип права народів та націй на самовизначення було сформульовано ще президентом США В. Вілсоном на початку ХХ ст. Він полягав у тому, що кожен народ має право обрати демократичний спосіб управління своєю державою. Потім цей принцип набув антиколоніальних рис та був використаний як гасло переважно африканських держав, що здобували незалежність і позбавлялись статусу колоній у другій половині ХХ ст. На сучасному ж етапі тлумачення цього принципу як права народів і націй на здобуття незалежності створює основу для виникнення локальних конфліктів та сепаратистських тенденцій. Такими проблемними районами є Корсика, Східна Осетія, Абхазія, Нагірний Карабах, Косово, Чеченська Республіка тощо. Якщо кожен народ чи нація буде намагатися створити свою незалежну державу або приєднатися до іншої шляхом відділення від попередньої, то цей процес стане безконтрольним і непередбачуваним, порушить стабільність та рівновагу у світі. Тому не варто тлумачити право народів і націй на самовизначення як право на здобуття державного суверенітету. Варто вдатися до більш вузького розуміння цього принципу, наприклад такого, що надає право створити національну автономію, за якої будуть реалізовуватися всі права нації чи народу. Проте яким би чином не тлумачити розуміння цього принципу, проблема його суперечності принципу територіальної цілісності держав усе одно залишається.

Досягнення міжнародного миру й стабільності не можливе, доки міжнародне співтовариство не зможе гарантувати належний захист і більш дієве гарантування територіальної цілісності кожної визнаної держави, яка встановила демократичний режим та виявляє велику повагу до прав людини в усіх державах.

Мир і стабільність потребують припинення довільного трактування концепції самовизначення, створення нової, більш ефективної системи колективної безпеки та забезпечення гарантій територіальної цілісності всім демократичним державам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цимбрівський Т.С. Дотримання принципів територіальної цілісності та непорушності кордонів у міжнародному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Т.С. Цимбрівський ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 18 с.
2. Алямкін Р.В. Сила права vs. право сили : територіальна цілісність держав у сучасному світі [Електронний ресурс] / Р.В. Алямкін // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 4. – С. 96-99. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzizvru_2014_4_21.pdf.
3. Малик Я.Й. Принцип територіальної цілісності у державній політиці [Електронний ресурс] / Я.Й. Малик // Ефективність державного управління. – 2014. – Вип. 39. – С. 21-26. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2014_39_4.pdf.

4. Куян І.А. Співвідношення принципів територіальної цілісності держави та права націй на самовизначення як складових частин державного суверенітету [Електронний ресурс] / І.А. Куян // Віче. – 2009. – № 14. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1554/>
5. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 червня 1945 р. № 995-010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
6. Чи відповідає проект Федерального конституційного закону № 462741-6 Про внесення змін до Федерального конституційного закону Російської Федерації Про порядок приєднання до Російської Федерації та створення нового суб'єкта у складі Російської Федерації нормам міжнародного права». Висновок Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) від 14 березня 2014 року CDL(2014)020 № 763/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/news/45103>.
7. Рубашенко М.А. Співвідношення понять «територіальна цілісність» та «територіальна недоторканність» у кримінальному праві України (ст.110 КК) [Електронний ресурс] / М.А. Рубашенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Право. – 2014. – Вип. 26. – С. 223-226. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvuzhpr_2014_26_59.pdf.
8. Рубашенко М.А. Поняття і ознаки територіальної цілісності України, охоронюваної ст. 110 КК України [Електронний ресурс] / М.А. Рубашенко // Право і суспільство. – 2014. – № 4. – С. 268-275. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2014_4_47.pdf.

REFERENCES

1. Tsimbrivskiy, T.S. (2008), “Observance of territorial integrity principles and inviolability of borders in international law”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.11, Kyiv national university of the name Taras Shevchenko, Kyiv, Ukraine.
2. Alyamkin, R.V. (2014), “Power of law vs. right of force : territorial integrity of states in the modern world”, *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, no. 4, pp. 96-99, available at : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzizvru_2014_4_21.pdf.
3. Malik, Ya.Y. (2014), “Principle of territorial integrity in public policy”, *Efektivnist derzhavnoho upravlinnya*, iss. 39, pp. 21-26, available at : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2014_39_4.pdf.
4. Kuyan, I.A. (2009), “Correlation of territorial integrity principles and right of nations to self-determination as part of the national sovereignty”, *Viche*, no. 14, available at : <http://www.viche.info/journal/1554/>.
5. “United Nations Organization’s Statute and Statute of International on the 26th of June 1945 № 995-010”, available at : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
6. “Does the project of the Federal Constitutional law respond № 462741-6 “On amending to the Federal Constitutional law to the Russian Federation on the order of joining the Russian Federation and creation of a new entity in the Russian Federation with norms of international law” : Conclusion of the European Commission for Democracy through law (Venice Commission) on 14th of March 2014 CDL(2014)020 № 763/2014, available at : <http://old.minjust.gov.ua/news/45103>.
7. Rubashchenko, M.A. (2014), “Correlation of concepts “territorial integrity” and “territorial inviolability” in the criminal law of Ukraine (Art. 110 CC)”, *Naukovyi visnyk Uzhgorodskoho natsionalnoho universytetu. Ser. : Pravo*, iss. 26, pp. 223-226, available at : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvuzhpr_2014_26_59.pdf.
8. Rubashchenko, M.A. (2014), “Concept and features of territorial integrity of Ukraine, protected by Art. 110 CC of Ukraine”, *Law and Society*, no. 4, pp. 268-275, available at : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2014_4_47.pdf.